

17. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
18. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
19. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
20. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5073-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 25. – Ст. 252.
21. Коновейчук Х.Б. Адміністративно-правова відповідальність за порушення законодавства у сфері здійснення благодійної діяльності / Х.Б. Коновейчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Т. 2. – № 5. – С. 34–37.
22. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49, Ст. 2056.
23. Благодійна організація Шкіля заборгувала Львову понад 118 тис. грн [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://lviv.nashigroshi.org/2015/11/19/blahodijna-orhanizatsiya-shkilya-zaborhuvala-lvovu-ponad-118-tys-hrn/>. – Назва з екрану.

УДК 355.2(477)

СОКУРЕНКО В.В.

ЗНАЧЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

Зазначено, що поняття «публічне адміністрування сферою оборони в Україні» розкривається через його дослідження та пізнання, які є складниками такого поняття, як методологія. Важливим для методології публічного адміністрування сферою оборони є те, що 1) методологія і метод співвідносяться як ціле і частина цілого, як система і її компонент; 2) методологічне знання існує у двох основних формах – а) у вигляді методологічних концепцій; б) у вигляді окремих методів. Розкрито зміст методології дослідження публічного адміністрування сферою оборони в Україні.

Ключові слова: методологія, публічне адміністрування, сфера оборони, концепція, форма, дослідження, науковий підхід.

Указано, что понятие «публичное администрирование сферой обороны в Украине» раскрывается через его исследование и познание, которые являются составляющими такого понятия, как методология. Поэтому важным для методологии публичного администрирования сферы обороны является то, что 1) методология и метод соотносятся как целое и часть целого, как система и ее компонент; 2) методологическое знание существует в двух основных формах – а) в виде методологических концепций; б) в виде отдельных методов. Раскрыто содержание методологии исследования публичного администрирования сферой обороны в Украине.

Ключевые слова: методология, публичное администрирование, сфера обороны, концепция, форма, исследования, научный подход.

It is indicated that the concept of “public administration defense sphere in Ukraine” is revealed primarily through its research and knowledge, which are components such thing as a methodology. Therefore, an important methodology for public administration sphere of defense is that: 1) the methodology and the method relate as a whole and part of the whole, as a system and its components; 2) methodological knowledge exists in two main forms: a) as a methodological concepts; b) as separate methods. The content of the methodology of the study of public administration defense sphere in Ukraine.

Key words: methodology, public administration, defense, concept, shape, research, scientific approach.

Вступ. Сутність, зміст та правова природа будь-якого поняття чи явища розкриваються насамперед під час його дослідження та пізнання, що є складниками такого поняття, як методологія. Вітчизняна наука розглядає методологію як учення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на яких ґрунтується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. Найчастіше методологію тлумачать як теорію методів дослідження, створення концепцій, як систему знань про теорію науки або систему методів дослідження. Методологія а) визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища; б) передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета; в) забезпечує усебічність отримання інформації про процес чи явище, що вивчається; г) допомагає введенню нової інформації у фонд теорії науки; д) забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці; е) створює систему наукової інформації, що ґрунтується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання.

У загальному вигляді методологія – це концептуальне викладення мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища. Під методологічною основою дослідження варто розуміти головне, вихідне положення, на якому ґрунтується наукове дослідження.

Ми поділяємо думку І.В. Табаріна, що в науковій роботі важливо не лише визначити власний предмет дослідження, а й обов'язково визначити ті засоби, що будуть використовуватись під час вирішення наукового завдання, тобто визначити саме методи наукового пізнання. Така необхідність обґрунтовується вимогою не лише «представити на суд наукового світу» отримані у процесі дослідження нові результати, а й виконати, по суті, головний обов'язок дослідника – обґрунтувати істинність отриманих результатів. Об'єктивним свідченням новизни наукового дослідження є саме чітка вказівка на прийоми, способи та засоби, за допомогою яких і було встановлено нові знання про досліджуваний предмет [1, с. 564].

Результати дослідження. Таким чином, методологія дослідження публічного адміністрування сферою оборони в Україні – це сукупність методів пізнання і технік, завдяки яким вирішуються спеціальні дослідницькі завдання, пов'язані з дослідженням особливостей діяльності відповідних суб'єктів щодо виконання ними функцій, спрямованих на реалізацію публічного інтересу у сфері оборони в Україні.

Основу методології як системи методів наукового дослідження становлять саме певні методи, що також є різноманітними, як і потенційні напрями наукових досліджень, які можна класифікувати за декількома критеріями. Так, за сферою застосування розрізняють методи практичного наукового пізнання, або емпіричні, та раціональні – методи теоретичного наукового пізнання. За ступенем розповсюдженості – загальнонаукові та приватно-наукові. Залежно від виду дослідження загальні методи також поділяються на методи емпіричного дослідження (споглядання, порівняння, експеримент); раціонального дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, закони логіки та ін) та універсальні раціонально-емпіричні методи (абстрагування, аналіз та синтез). Також існують і філософські методологічні підходи [1, с. 570] – діалектика та метафізика.

На думку П.М. Рабіновича, систему методів становлять а) філософсько-світоглядні підходи (матеріалістичний чи ідеалістичний, діалектичний чи метафізичний, визначення чи заперечення об'єктивних соціальних, у тому числі державно-правових, закономірностей та можливості їх пізнання, здобуття істинних знань про них); б) загальнонаукові методи, що використовуються в усіх або більшості наук (наприклад, структурний, функціональний, сходження від абстрактного до конкретного, формальнологічні процедури); в) групові методи, що застосовуються лише в певній групі наук, наприклад, тільки в суспільствознавстві (наприклад, метод конкретно-соціологічного дослідження); г) спеціальні методи, що прийнятні для дослідження предмета будь-якої однієї науки [2, с. 103].

Отже, з огляду на викладені теоретичні положення щодо поняття методології вважаємо за необхідне охарактеризувати основні методи, що можуть бути використані під час дослідження специфіки публічного адміністрування сферою оборони в Україні.

По-перше, метод діалектичного матеріалізму. Це один із філософських методів, що заснований на діалектичних уявленнях про навколишній світ та застосовується для пізнання державно-правових явищ. Характеризується такими основними принципами, як історизм будь-яких явищ; усебічність розгляду предмета пізнання; використання категорій діалектики в науковому дослідженні. Зазначені принципи сформульовано на основі головного постулату діалектики, що всі явища навколишнього середовища перебувають у безперервному розвитку, взаємно переходять одне в одне, постійно виникають і припиняються, і, відповідно, щоб реально пізнати природу такого світу, необхідні подібні засоби пізнання.

В аспекті дослідження публічного адміністрування сферою оборони в Україні його застосування дає змогу розглядати співвідношення публічного адміністрування, публічного управління та державного управління в умовах постійного розвитку, взаємодії матеріального й ідеального, забезпечуючи матеріалістичний підхід до зазначених явищ. Він допомагає прослідкувати характер суспільних відносин у формуванні відносин правових. Основним законом діалектики вчені-філософи вважають закон єдності і боротьби протилежностей, який розкриває джерело розвитку всього, що існує. Зміст цього закону полягає в тому, щоб віднайти в досліджуваному явищі протилежності та розглядати

їх боротьбу як стрижневий фактор послідовного формування всього явища. Наприклад, армія – це сукупність збройних сил певної держави; державно-політичний інститут і механізм державної влади, покликаний захищати державні інтереси, гарантувати безпеку населення і суспільства загалом [3, с. 145]. Водночас сучасні армії є вкрай небезпечним інструментом, оскільки на їх озброєнні – могутні бойові і технічні засоби, виготовлені на базі новітніх технологій, вони визначаються високою боєготовністю та мобільністю. Крім того, в арсеналі деяких країн світу є ядерна зброя та зброя масового знищення, використання якої загрожує існуванню всієї людської цивілізації. Водночас населення держав, які мають високопрофесійну та боєздатну армію, є більш захищеним від воєнної небезпеки.

За допомогою закону взаємного переходу кількісних і якісних змін можна прослідкувати переродження Збройних Сил України та розкрити ще один складник у розвитку будь-якого явища – поступове нарощування кількісних змін, пов'язаних з об'єктом, у кінцевому підсумку приводить до докорінного перетворення самого об'єкта, до виникнення у нього нової якості, що в подальшому здійснить зворотній вплив на характер і темпи кількісних змін. Так, відсутність протягом десяти років елементарних вимог до рівня професійної підготовки майбутніх військових та належного матеріального забезпечення спричинила певну деградацію цього інституту. Однак сьогодні закладено основи реформування Збройних Сил України – поступовий перехід до служби на контрактній основі та модернізацію військового оснащення, що забезпечить становлення високопрофесійної української армії і в подальшому сприятиме новим кількісним та якісним перетворенням.

Цей метод припускає сходження від абстрактного до конкретного. У філософській літературі сходження від абстрактного до конкретного називають методом, а іноді – принципом [4, с. 93–94]. На думку, В.К. Колпакова, це пов'язано з деякою невизначеністю терміна «метод». Адже часто те, що іменується методом, являє собою сукупність методів, причому сукупність і частина цієї сукупності позначаються словом «метод» [5, с. 106]. Цей метод являє собою процес пізнання, коли мислення сходить від чуттєво-конкретного в дійсності до абстрактного в мисленні (виділення окремих сторін предмета і закріплення у відповідних абстрактних визначеннях) і потім – до конкретного в мисленні [1, с. 586].

Ще одним методом, який, хоча і виник історично раніше, ніж діалектико-матеріалістичний, але не втратив своєї актуальності і сьогодні, є метод абстрагування. Сутність абстрагування полягає у виділенні певної властивості предмета і послідовному планомірному відшаруванні від другорядних властивостей, зв'язків, відносин об'єкта пізнання. Застосування абстрагування у дослідженні публічного адміністрування оборонного сектору в адміністративних публічно-правових відносинах дає змогу запропонувати нові дефініції, формулювати склади проступків, як дисциплінарних, так і тих, за які передбачено адміністративну відповідальність військовослужбовців, визначати їхні типові ознаки.

Органічно пов'язані між собою в науковому пізнанні аналіз і синтез. У процесі аналізу відбувається розподіл предмета дослідження на складові частини і подальше їх дослідження за допомогою інших методів. Під час синтезу частини явища, виявлені під час аналізу, поєднуються в єдине ціле і вивчаються як сукупність якостей об'єкта пізнання. Однак ми поділяємо думку В.К. Колпакова стосовно того, що, виявляючи діалектичний взаємозв'язок між аналізом і синтезом, навряд чи можна прийняти їх за окремі, уособлені способи пізнання [5]. Вони існують лише разом, оскільки є суттю, двома частинами, двома аспектами повного пізнання. Результат пізнання завжди представлений діалектичною єдністю аналізу і синтезу. У межах цього дослідження фактично не існує питань, вирішення яких не було би пов'язано з аналізом і синтезом дійсності або юридичних конструкцій. Найбільш рельєфно зазначені методи виявляються під час визначення організації оборони в Україні, механізму кадрового забезпечення оборонного сектору, адміністративно-правового статусу Збройних Сил України тощо.

Історико-матеріалістичний метод затвердився у XIX ст. як один із найголовніших методів наукового пізнання. Фактично зазначений метод можна розглядати як історичний підхід із позицій діалектичного матеріалізму. Він вимагає конкретно-історичного підходу до правових категорій, норм і юридичної практики, оскільки їх історична зумовленість дає краще зрозуміти зміст останніх, джерела і перспективи розвитку не лише в рамках певного історичного періоду, а й у межах певної держави, з урахуванням національних традицій, політичної і правової культури. Застосування історико-матеріалістичного методу в публічному адмініструванні сферою оборони в Україні дає змогу встановити співвідношення понять «оборона», «воєнна безпека» та «національна безпека», місце оборони держави в системі заходів, спрямованих на захист прав і свобод громадян України та державного суверенітету і територіальної цілісності країни.

Застосування цього методу дає можливість детальніше зупинитися на генезі становлення Воєнної організації держави як базового елементу системи воєнної безпеки держави, сукупності органів публічного адміністрування, наділених владними повноваженнями у сфері оборони в Україні, військових формувань та інших силових структур, діяльність яких спрямована на вирішення завдань захисту інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз.

У межах історичного підходу може активно застосовуватися порівняльно-історичний метод – сукупність пізнавальних засобів, процедур, за допомогою яких виявлено схожість і відмінність між явищами, що вивчаються, визначено їхню генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне та специфічне в їхньому розвитку.

Структуралізм як науковий напрям гуманітарних знань виникає у 20-х рр. XX ст. Його основою є встановлення структури як сукупності відносин, яку розглядають не як «скелет» об'єкта, а як сукупність правил, за якими шляхом перестановки елементів структури можна отримати інші об'єкти [6, с. 657]. У межах структуралізму чільне місце посідають саме синхронічні дослідження об'єкта (а не діахронічні), вивчення його устрою, виокремлення складників і стійких зв'язків між ними. Метод структуралізму широко застосовується у дослідженні місця Збройних Сил України в системі Воєнної організації держави, а також визначення функцій суб'єктів владних повноважень у сфері оборони в межах публічного адміністрування.

Аксіологічний (ціннісний) підхід ґрунтується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості та властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби особистості та суспільства, а також ідеї і спонукання у вигляді норми й ідеалу. Цінності – це перевага певних смислів і сформованих на цій основі способів поведінки. Фундаментальними є гуманістичні або загальнолюдські цінності – життя, здоров'я, любов, освіта, праця, творчість, краса тощо.

Універсальним інструментом пізнавальної діяльності є системний аналіз (або системний підхід). Підвищена увага до системного методу пояснюється його відповідністю сучасним закономірностям розвитку науки. В умовах інформаційного вибуху він став інструментом, що відкриває шлях подолання суперечностей між зростанням кількісних характеристик інформаційних потоків та обмеженими можливостями сприйняття інформації. Таким шляхом є системна організація знання [7, с. 28]. У цьому методі використовується не вся і не будь-яка інформація, а лише та, що відображає інтегративну якість об'єкта (системи).

Застосування системного методу для пізнання поняття «оборона» дає підстави розглядати її як утворення з інтеграційними якостями, яке має відповідні умови для саморозвитку, а також притаманну лише їй структуру і функціональність.

У його межах розрізняють структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний та інші підходи.

Сутність структурно-функціонального підходу полягає у виокремленні в системних об'єктах структурних елементів (компонентів, підсистем) і визначенні їхньої ролі (функцій) у системі. Елементи і зв'язки між ними створюють структуру системи. Кожний елемент виконує специфічні функції, які «працюють» на загальносистемні функції. Структура характеризує систему в статичі, функції – у динаміці. Між ними виникає залежність.

Методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму загалом) визначається як діяльнісний підхід. Діяльність – це форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних із нею систем бути причиною змін у бутті. Діяльність людини можна розглядати в загальному значенні – як динамічну систему взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному – як специфічну професійну, наукову, навчальну тощо форму активності людини, у якій вона досягає свідомо обраних цілей, що формуються внаслідок виникнення потреб.

Застосування цього методу для пізнання публічного адміністрування сферою оборони в Україні дає можливість дослідити особливості повноважень владних суб'єктів у публічно-правових відносинах вказаної сфери, акцентувати увагу на юрисдикції суб'єктів, представлених як органи політичного управління та військового управління сферою оборони, а також інших органів, які у взаємодії з Міністерством оборони України у межах своїх повноважень виконують функції у сфері оборони [8].

З метою вивчення функцій структурних утворень застосовується функціональний метод. За його допомогою можна дослідити реальну діяльність публічних органів чи окремих осіб під час реалізації правових положень. Лише через вивчення практики функціонування можна, наприклад, з'ясувати, чи справді суб'єкти публічного адміністрування сферою оборони здійснюють свої повноваження, якими їх наділяє закон. Функціональний аналіз дає змогу встановити, наскільки повно реалізуються та захищаються права і свободи громадян в адміністративно-політичній сфері, зокрема, під час публічного адміністрування в оборонному секторі.

Синергетичний метод. Саме поняття «синергетика» походить від давньогрецького слова «synergeia», що означає співробітництво, співучасть, спільну діяльність. Загалом синергетика – це міждисциплінарне направлення наукових досліджень, завданням якого є вивчення природних явищ і процесів на основі принципів самоорганізації систем, які складаються з відповідних підсистем [9]. Таким чином, завдання синергетики – це виявлення під час дослідження систем спонтанно утворених структур у результаті самоорганізації. Отже, сутність синергетичного підходу як загальнонаукового методу полягає в тому, що він пояснює виникнення систем здатністю явищ і процесів до спонтанної (такої, що не зумовлена їх попереднім розвитком) самоорганізації [10, с. 30].

Порівняльно-правовий метод призначений для виявлення загальних тенденцій і закономірностей правового розвитку, що притаманні різним галузевим утворенням у межах однієї держави, та фіксування їх проявів у специфічних умовах окремих країн. Порівняльно-правовий метод потребує застосування спеціальних прийомів дослідження, що задаються характером об'єкта, наприклад, нормативним характером права [11, с. 6–38].

Застосування порівняльно-правового методу є досить складним завданням, оскільки його вирішення потребує урахування значної кількості різноманітних факторів (правової культури відповідних країн, структури законодавства, юридичної інфраструктури, національно-правових концепцій тощо), тому, як зазначає Ю.О. Тихомиров, важливо точно дотримуватися методологічних підходів, дослідницьких принципів, ураховувати прийоми юридичної техніки [12, с. 54–60]. Використання зазначеного методу в межах дослідження проблем публічного адміністрування сферою оборони в Україні дає змогу врахувати тенденції розвитку відповідного законодавства в державах із наблизеними до України правовими системами, уникнути некоректних рішень, запозичити позитивний досвід законотворення.

Пізнавальний, або когнітивний, принцип пов'язаний із загальнофілософською теорією пізнання і є методологічною базою для багатьох наук; ефективний передусім у вивченні динаміки науки та її співвідношення із суспільством, в обґрунтуванні провідного значення знання у поведінці індивіда. Для аналізу формування знання необхідне вивчення практичної і теоретичної діяльності людини у співвідношенні з її соціальним аспектом. Саме застосування цього методу дає можливість дослідити особливості повноважень суб'єктів військового управління сферою оборони в межах прийняття відповідних наказів, що стосуються питань кадрового забезпечення оборонного сектору.

Для повноцінного аналізу державно-правових об'єктів як складних систем, а також процесів, що відбуваються в них, необхідне застосування цілої низки методів, які успішно використовуються і в інших сферах наукового пізнання. Одним із таких методів є метод моделювання, за допомогою якого можна вивчити внутрішні і зовнішні зв'язки об'єкта дослідження. За його допомогою вивчаються ті процеси і явища, які не можна дослідити безпосередньо, оскільки сутність останнього ґрунтується на припущеннях про подібність об'єктів, коли між різними явищами можуть бути встановлені взаємні однозначні відповідності, а тому, знаючи особливості одного з них (моделі), можна розглядати якості іншого (оригіналу). Отже, метод моделювання – це ефективний засіб виявлення суттєвих ознак, явищ і процесів за допомогою моделі (концептуальної, вербальної, математичної, графічної, фізичної тощо).

Таким чином, основними напрямками застосування методологічних основ дослідження публічного адміністрування сферою оборони в Україні є:

- вивчення наукових праць відомих учених, які застосовували загальнонаукову методологію для вивчення конкретної галузі науки;
- аналіз наукових праць провідних учених, які одночасно із загальними проблемами своєї галузі досліджували питання такої галузі;
- узагальнення ідей науковців, які безпосередньо вивчали означену проблему;
- здійснення досліджень специфічних підходів для вирішення цієї проблеми професіоналами-практиками, які не лише розробили, а й реалізували на практиці свої ідеї;
- аналіз концепцій у цій сфері наукової і практичної діяльності українських учених і практиків;
- вивчення наукових праць зарубіжних учених і практиків.

Висновки. Розглянуті методи не вичерпують методологічного різноманіття підходів до пізнання питань публічного адміністрування сферою оборони в Україні, але, на наш погляд, саме вони є найбільш затребуваними інструментами в їх пізнанні.

Список використаних джерел:

1. Табарин И.В. Современная теория права: новый научный курс : моногр. / Табарин И. В. – М., 2008. – 624 с.
2. Рабінович П.М. Методологія юридичної науки / П.М. Рабінович // Юридична енциклопедія : в 6 т. – К. : Укр. енцикл., 2001.
3. Храмов В. О. Армія / В. О. Храмов // Юридична енциклопедія : в 6 т. – К. : Укр. енцикл., 1998.
4. Швырев В.С. Восхождение от абстрактного к конкретному / В.С. Швырев // Философский энциклопедический словарь. – М. : Сов.энцикл., 1983. – 840 с.
5. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : моногр. / Колпаков В.К. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
6. Грецкий М.Н. Структурализм / М.Н. Грецкий // Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов.энцикл., 1983. – 840 с.
7. Уемов А.И. Системный подход и общая теория систем / Уемов А.И. – М.: Мысль, 1978. – 272 с.
8. Сокуренок В.В. Сфера оборони України: адміністративно-правове регулювання : моногр. / В.В. Сокуренок. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 544 с.
9. Лоренц К. Концепция самоорганизации. Синергетика. Общие положения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://spkurduymov.ru/>.
10. Протасов В.Н. Теория государства и права. Проблемы теории государства и права / Протасов В.Н. – [2-е изд., доп.]. – М. : Юрайт-М, 2001. – 346 с.
11. Тилле А.А. Сравнительный метод в юридических дисциплинах / А.А. Тилле, Г.В. Швеков. – [2-е изд., доп.]. – М. : Высш. шк., 1978. – 199 с.
12. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения / Тихомиров Ю.А. – М. : Норма, 1996. – 432 с.